

Riziko v pojištění

Lidská společnost je ovlivňována působením nepředvídaných událostí a jejich důsledky. Proto je nutné předvídat a eliminovat možná nebezpečí a rizika.

Riziko je nejistota, která se dá měřit (počtem pravděpodobností), na rozdíl od tzv. pravé nejistoty, která není měřitelná.

Riziko můžeme dále dělit: - **čisté** riziko (nepředvídatelné), nebo **spekulativní** (záměrné - předvídatelné) riziko.

Pojištění se zabývá pouze riziky čistými (nepředvídatelnými), jejichž realizací vznikají náhodné potřeby. U čistého rizika lze sledovat objektivní a subjektivní stránku. **Objektivní riziko** je dáno objektivně nezávisle na lidech. **Subjektivní riziko** existuje v závislosti na činnosti lidí, bez ohledu na to, zda na vědomé či nevědomé, rizikové momenty závisí na duševních a charakterových vlastnostech lidí. U rizik ohrožujících majetek je určení objektivního rizika snazší než u rizik ohrožujících osoby. Součástí subjektivního rizika je i tzv. morální riziko; to je spojeno s tzv. pojišťovacími podvody.

Zhlediska realizace rizika, resp. z hlediska vzniku náhodných potřeb rozlišujeme rozměry rizika:

Okamžik realizace rizika - rozměr, který má každé riziko. Kdyby bylo známo, kdy se události uskuteční, nešlo by o riziko, ale o jistotu. Vznik náhodné události je spojen s určitým časovým okamžikem (např. požár, smrt) nebo trvá určité období (nemoc).

Výskyt realizace rizika - rozměr, který lze sledovat pouze u rizik s absolutní nahodilostí (pro která rizika je typické, že se musí uskutečnit a nejspíše je pouze to, kdy). Pro rizika s absolutní nahodilostí je naopak typické, že se realizovat nemusí - např. požár.

Rozsah realizace rizika - rozměr, který mají pouze ta rizika, která se mohou realizovat nejen plně, ale i částečně.

V pojišťovací praxi je pojem riziko užíván v trojí smyslu: - předmět ohrožený nahodilým nebezpečím (např. budova, dopravní prostředek, strojní zařízení); - událost způsobující škodu, tedy zdroj rizika (např. požár, havárie, úraz); - pravděpodobnost vzniku náhodné události s negativními dopady.

POJISTITELNOST RIZIK

Pojistitel se rozhoduje o tom, která rizika a za jakou cenu převezme. Pojistitele ovlivňují tyto faktory: - cíle pojistitele a jeho subjektivní rizikové chování; - jeho riziková situace (velikost jeho rezerv, druhy rizik a jejich rozsah, která převzal); - dosažitelné pojistné; - vlastnosti rizika (náhodné proměnné vlastnosti ovlivňující dané riziko). K vymezení hranic pojistitelnosti jednotlivých rizik se využívá kritérií pojistitelnosti.

RISK MANAGEMENT

Jste si vědomi všech rizik, které ohrožují Vaše podnikání? Jste připraveni vyřešit i tu nejnepříznivější situaci, postihne-li Vás rozsáhlá škodná udá-

lost? Máte vytvořeny dostatečné finanční rezervy a připraven plán činnosti pro tyto krizové situace? Snaha lidí o zvládnutí rizika pomocí určitých vědeckých přístupů vedla ke vzniku speciálního oboru risk management (někdy se překládá jako řízení rizika).

Většina podnikatelských subjektů bude dříve nebo později stát před úkolem provést optimalizaci svého pojištění. Tato potřeba je zcela zákonitá a vyplývá nejen z toho, že i naše firmy dnes stojí před riziky, které je dříve bezprostředně neohrožovaly (např. povodně v roce 2002) nebo si jejich existenci neuvědomovaly, ale i před mnoha dosud nepoznanými riziky, která si ještě ne zcela a ne přesně dnes uvědomují.

Za tímto účelem vznikl v pojišťovníctví obor, který se nazývá risk management.

Risk management v nejširším významu je racionální jednání v krizové situaci tak, aby se chránila stávající i budoucí aktiva firmy.

Cílem risk managementu je dosažení bezpečné činnosti při co nejnižších nákladech na zajištění této bezpečnosti. Jinak řečeno: zachovat schopnosti firmy dodávat zákazníkům zboží a služby, zachovávat aktiva lidská i materiální a chránit výdělečnou schopnost firmy.

Ve své obecné podobě zahrnuje proces risk managementu čtyři fáze:

1. Identifikace rizika, tj. zjištění, která rizika mohou ohrožovat ekonomickou, tedy inventář rizik plynoucí jak za subjektivních rozhodnutí, tak i z objektivních okolností. Jinak řečeno - ohrožení firmy. Vedle zjevných a hmatatelných rizik (např. požár, vichřice, záplava, povodeň, krupobití, úder blesku, kriminální činy či požár nebo exploze sousedícího podnikatelského subjektu) se musí uvažovat i o rizicích skrytých, jejichž výskyt si vedení podniku nepřipouští nebo jejichž výskyt je téměř vyloučen (nedbalost, nekvalifikovanost vlastních zaměstnanců i zaměstnanců cizích firem, působících ve firmě na smluvním základě, dále úmyslné poškození majetku nebo teroristický útok, ztráta klíčových zaměstnanců a kriminální činy, jako jsou krádež, loupež, zpronevěra nebo podvod). Je třeba počítat s tím, že vyvstávají nová rizika pramenící z vývoje ekonomického, sociálního a legislativního. Rovněž nesolventnost klientů a bank, neplatící obchodní partneři, neplnění smluv ze stran subdávatelů, mohou rozkolísat plynulý nárůst zisku. Vnitřní i vnější vlivy jsou navzájem provázány.

Hovoříme-li o riziku, máme tím na mysli vše, co ohrožuje současná i budoucí aktiva firmy, tj. její majetek, příjmy, pracovní sílu, ale i tzv. nehmotná aktiva, jimiž se míní postavení firmy v očích veřejnosti, renomé i informace uvnitř firmy.

Identifikace rizika je základní vstupní fází risk managementu. Pouze systematické oceňování všech možných rizik může umožnit vypracování

PhDr. Jana Vaněčková

programu kontroly rizik. Jestliže se vypracují techniky kontroly vzniku škody omezením její četnosti a následků, pak je možné vypracovat program vytvoření finančních rezerv na škody, které by se mohly stát. Častou metodou financování škody je pojištění. Přesto je třeba mít na mysli, že pojištění, přestože je základním kamenem každého risk managementu, musí stát až na konci procesu risk managementu.

Předmětem zkoumání risk managementu jsou rizika: * fyzických ztrát nebo poškození majetku a škod na zdraví, * odpovědnosti za škody, * přerušení ekonomické (výrobní) činnosti, * chyb v řízení (např. nesprávné plánování), * nedbalosti (např. špatné balení výrobku), * technologická (např. nedodržení technologických lhůt zpracování surovin), * politická (např. státní převrat), * sociální (např. stávky), * vyplývající z přírodního prostředí (např. klima, míra vyčerpanosti zdrojů atd.).

Přitom prvních pět se vesměs považuje za řízením kontrolovatelná, zbylá čtyři rizika jsou považována za kontrolovatelná omezeně.

2. Ocenění a kvantifikace (analýza) rizik - zjištění, jakou váhu mají jednotlivá rizika a jaký dopad může mít realizace rizika na finanční situaci daného subjektu. Pro každé riziko je třeba stanovit jeho pravděpodobnost, respektive frekvenci výskytu (odhad, jak často z něho může vzniknout škoda) a její intenzitu (finanční vyjádření její možné výšky). Jednoduchou pomůckou je v tomto případě tzv. riziková mřížka, do jejíž segmentů se zařazují jednotlivá rizika podle výšky škody a pravděpodobnosti výskytu. Základní mřížka má 4 pole, ale je možné pracovat s mřížkami s členitějším dělením. Kalkuluje se s maximálně možnou škodou, která může být realizací rizik způsobena.

	Nízká frekvence	Vysoká frekvence
Nízká intenzita	I	II
Vysoká intenzita	III	IV

Podle umístění v rizikové mřížce rozeznáváme 4 základní skupiny rizik:

I. Nízká frekvence, nízká intenzita - Škody, kterými se firma nemusí dále zabývat. Vyskytují se málo a nemohou mít na činnost firmy výraznější vliv.

II. Vysoká frekvence, nízká intenzita - Mají-li

škody častý výskyt a relativně malou výšku, je třeba se jimi podrobněji zabývat a hledat možnosti, jak snížit jejich četnost. Jedním z příkladů může být např. vzdělávání a prevence v oblasti bezpečnosti práce.

III. Vysoká intenzita, nízká frekvence - Škody v tomto kvadrantu se typicky financují prostřednictvím pojištění, jejich výskyt je malý, ale pokud nastanou, může firma očekávat výrazný dopad do svého hospodaření. Většinou se jedná o živelní pohromy, ale může zde být celá řada dalších rizik.

Na snížení výskytu těchto rizik i jejich závažnosti lze využít řadu opatření. Provádí se analýza systému ostrahy, organizace a bezpečnosti práce, školení zaměstnanců, stanovují se osoby odpovědné za jednotlivé oblasti. Důležitým opatřením je zavedení technických ochranných zařízení, jakými je např. instalace elektrické požární signalizace (EPZ) nebo samočinného stabilního hasičkého zařízení (sprinklery), instalace systémů zabraňujících nehodám a haváriím nebo vybudováním odpovídajícího oplocení. Další možností jsou kamerové systémy, čipové karty s možností vstupu do určitých provozů, nášlapná čidla, satelitní navigace vozidel, monitoring pohybu zboží atd. tato opatření patří mezi investičně nákladná řešení omezení vzniku rizik, ale zároveň patří mezi trvale neúčinnější. Ve fázi financování rizik jejich přenesením na pojišťovnu právě tato opatření představují reálnou možnost uplatnění slev z pojistného při realizaci takových opatření, která byla doporučena a projednána s pojišťovnou. Například už ve fázi projektové přípravy nebo podnikatelského záměru se vyplatí spolupráce s rizikovým inženýrem nebo makléřem - specialistou.

IV. Vysoká intenzita, vysoká frekvence - Pokud analýza odhalí existenci rizik v kvadrantu IV, mělo by to být velmi silným varováním pro firmu. Taková rizika většinou není možné pojistit a v podnikání je třeba se jim vyhnout i za cenu opuštění určitého předmětu podnikání nebo nákladných investic do bezpečnostních opatření. Rizika s vysokou frekvencí a vysokou intenzitou totiž budou mít dříve nebo později na činnost firmy katastrofický dopad.

3. Kontrola pomocí technických či jiných opatření, tj. jsou přijímána opatření k předcházení škodám a připravuje se finanční eliminace důsledků negativních a nahodilých událostí. Nejprve je snaha rizikům v co možná největší míře předejít. Předcházet lze rizikům pomocí: a) strategických opatření tzn. např. změna systému práce, smluvní vyloučení odpovědnosti (uzavření smlouvy, která vylučuje odpovědnost za určitá přesně definovaná rizika), používání bezpečnějších technologií, materiálů, případně zastavení výrobní linky, pokud je riziko příliš velké; b) fyzických opatření, tzn. zavedení zařízení na ochranu proti riziku (např. protipožární zařízení, bezpečnostní zámky, mříže, ochranné pomůcky).

4. Financování rizik - Nemůže-li být riziko odstraněno, je nutno rozhodnout, jak s ním naložit. Můžeme si ho buď ponechat (to je potom tzv. samopojištění), nebo ho přenést na jinou osobu - např. na obchodního partnera sjednáním dodacích podmínek Ex works, kdy riziko poškození zboží pře-

chází na kupujícího na rampě výrobního závodu.

U tzv. zbytkových rizik, tedy rizik, kterým nelze předejít strategickými nebo fyzickými opatřeními, se v rámci risk managementu uvažuje o finanční eliminaci rizika. Zde má ekonomický subjekt možnost:

a) krytí rizik z vlastních zdrojů: - z běžných příjmů - o tomto způsobu krytí rizik se uvažuje u rizik, jejich realizace se více či méně opakuje a u rizik, jejichž realizace znamená z hlediska velikosti menší ztráty, - samopojištění - vytváření vlastních rezerv na krytí rizika (ve vyspělých zemích existuje v současné době u velkých koncernů tendence vytváření vlastních pojišťoven, které krytí pouze rizika daného podniku, tzv. kaptivních pojišťoven);

b) přenesení rizika na specializovanou instituci zabývající se pojišťovnou ochranou - využití zajištění.

O vlastním krytí rizika se uvažuje, jde - li o rizika více či méně předvídatelná, jejichž realizace se určitou měrou opakuje a jejichž rozsah je takový, že krytí těchto rizik je ve finančních možnostech ekonomického subjektu, s tím, že je možné uvažovat i o využití úvěru. Rozhodnutí o vlastním krytí rizika je racionální jen tehdy, jestliže je krytí škod z vlastních rezerv v delším časovém období méně nákladné než přenesení rizik na pojišťovnu. Ztráty, které znamenají ohrožení finanční stability ekonomického subjektu mají být podle pravidel risk managementu předmětem pojištění. Ekonomický subjekt vlastně možnost vzniku velké škody (z hlediska tohoto subjektu) s předem neodhadnutelnými finančními důsledky kryje vynaložením dopředu známého nákladu - pojistného.

Pojišťovna vlastně provádí tzv. risk management, tzn. identifikuje pojištětechnické riziko (zkoumá, které změny mohou rizikovost u jednotlivých druhů pojištění ovlivňovat, např. jak se projeví změny v cenách), kvantifikuje pojištětechnické riziko (zjišťuje, jak se změny v rizikovosti odrazí ve výši pojistných plnění u jednotlivých druhů pojiš-

tění, rozhoduje se o pojistitelnosti jednotlivých rizik) a zabývá se způsobem řešení pojištětechnického rizika (rozvažuje využití možností zmenšování dopadu pojištětechnického rizika na hospodaření pojišťovny).

Pojišťovny mají možnost řešit existenci pojištětechnického rizika různými způsoby:

- využití matematických modelů a využívání některých pojištětechnických nástrojů v kalkulaci pojistného plnění (např. využití určitých forem pojištění - pojištění na první riziko, franšizy apod.),

- vyrovnávání rizik rozložením, tedy pojišťovna se snaží krytí rizika na co nejširším území,

- diverzifikace rizik, snaha nespécializovat se jen na určitý druh rizika, ale krytí co nejširší strukturu rizik,

- tvorba výkyvných rezerv, kdy pojišťovna vytváří rezervy pro případy, kdy dojde k výkyvům v pojistných plnění,

- přenesení rizik na další pojišťovací instituci, kdy pojišťovna se snaží hodnoty převzatých rizik snižovat na hodnoty, které může sama unést. Tedy vysoká rizika se rozdělují mezi více subjektů. Rozkládání rizik zde se uskutečňuje prostřednictvím zajištění;

- dělení rizik se uskutečňuje i prostřednictvím tzv. soupojištění, kdy pojišťovna přebírá jen takovou část rizika, která je pro ni únosná. Tedy pojistník pojišťuje jedno riziko u více pojišťoven najednou.

Pojistný program - Možná nikoliv na závěr patří v souvislosti s risk managementem sestavení optimálního pojistného programu, čili přehledu požadavků na pojištění s požadovanými pojistnými částkami a spoluúčastmi. Pojistný program, který bude nejlépe zahrnovat pojistné potřeby klienta, by měl z procesu řízení rizika vždycky vycházet. ■

PhDr. Jana Vaněčková
Inteway Insurance Brokers, s.r.o.

RISK IN INSURANCE

Risks are unforeseeable events the consequences of which affect the human society either positively or negatively. Risk is uncertainty that – in contradiction to real uncertainty which is immeasurable – can be measured based on calculus of probabilities.

The insurer decides on what risks and for what price it will assume. Insurability criteria are used to define insurability limits of individual risks.

Risk management is optimising of insurance in companies, preparedness for unexpected events. The RM objective is to preserve the company's ability to deliver goods and services to customers, maintain both human and material assets and protect the company's gainful activity.

The basic steps of the risk management process: identification of potential risks (what risks endanger the company); risk analysis process (how serious the loss can be, how often it can occur;

risk control by means of technical or other measures (what risk is still acceptable, how you can reduce occurrence, frequency and consequences of losses – risk prevention, changes in the work system, contracts defining responsibilities, application of safer technologies and materials, physical measures: grates, locks, electronic alarm systems, protective aids); risk financing (what financial or other means will you use to cover the risks?)

If a risk cannot be eliminated, it is necessary to decide how to treat it, i.e. either to hold it (self-insurance), or transfer it to a third party (business partner). Risks that you don't want to hold as they could cause serious financial losses, but you cannot or don't want to transfer them to your business partners, can be insured for a consideration through specialised firms (insurance companies and reinsurance companies). Even very high risks can be eliminated in that way (co-insurance).